https://juristavards.lv/doc/277938-eiropas-pilsonu-iniciativa-lidzdalibas-riks-kas-dod-iespeju-tikt-sadzirdetiem/

Jurista vārds nr 51/52 2020.gada 20. decembris

Eiropas pilsoņu iniciatīva: līdzdalības rīks, kas dod iespēju tikt sadzirdētiem

Viktorija Soņeca
LU Juridiskās fakultātes doktorante, Tieslietu ministrijas Eiropas Savienības Tiesas departamenta direktore

Ievads

Eiropas pilsoņu iniciatīva (turpmāk – EPI) ir ar Lisabonas līgumu[1] ieviests līdzdalības demokrātijas rīks, ar kura palīdzību Eiropas Savienības (turpmāk – Savienība) pilsoņi var aicināt Eiropas Komisiju (turpmāk – Komisija) izstrādāt Savienības tiesību akta priekšlikumu, lai to pēc tam attiecīgi pieņemtu Eiropas Parlaments (turpmāk – Parlaments) un Padome. Vienlaikus jāuzsver, ka Savienības pilsoņiem ir pieejami arī citi instrumenti, t.i., lūgumraksta iesniegšana Parlamentam (Līguma par Eiropas Savienības darbību (turpmāk – LESD) 227. pants),[2] SOLVIT,[3] kā arī citu iespēju izmantošana. Piemēram, sūdzības iesniegšana Eiropas Ombudam,[4] vēršanās pie Eiropas Patērētāju informēšanas centra tīkla, ja radušās grūtības, atrodoties vienā no Savienības dalībvalstīm, Norvēģijā vai arī Islandē un iepērkoties citā valstī (vienā no minētajām),[5] kā arī iesaistīties tiesību aktu izstrādē[6] – piedalīties sabiedriskajā apspriešanā un/vai paust viedokli, kā uzlabot Savienības tiesību aktus.[7] Piebilstams, ka minētās iespējas saistītas ar LESD 20. un 24. pantā paredzētajām Savienības pilsoņa tiesībām[8] un tālāk rakstā netiks apskatītas, jo šī raksta centrālais jautājums ir EPI.

Tomēr kas tad īsti ir EPI? Tā ir iespēja Savienības pilsoņiem, kas dzīvo vismaz septiņās dažādās dalībvalstīs, apvienot savus spēkus, lai gala rezultātā tiktu pieņemts jauns Savienības normatīvais akts vai arī tādējādi tiktu ietekmēta Savienības lēmumu pieņemšana kādā šiem pilsoņiem būtiskā jautājumā.[9] Piemēram, pamatojoties uz EPI *Water and sanitation are a human right! Water is a public good, not a commodity!*,[10] Komisija 2018. gada 1. februārī pieņēma priekšlikumu pārskatīt Dzeramā ūdens direktīvu.[11] Šis priekšlikums cita starpā paredz dalībvalstīm pienākumu uzlabot ūdens pieejamību, tādējādi nodrošinot tā pieejamību arī neaizsargātām un marginalizētām iedzīvotāju grupām.[12]

Diemžēl Latvijas Republikā (turpmāk – Latvija) EPI instruments līdz šim nav analizēts un par to nav plaši diskutēts. Lai gan Latvijā ir likums "Par tautas nobalsošanu, likumu ierosināšanu un Eiropas pilsoņu iniciatīvu", kurš šādu nosaukumu ieguva pēc tam, kad 2012. gada 11. oktobrī tika pieņemti grozījumi likumā "Par tautas nobalsošanu, likumu ierosināšanu",[13] tomēr no paša likuma, kā arī tā grozījumu anotācijas neizriet, ka notikušas plašas diskusijas par EPI. Minētais likums regulē EPI tiktāl, ciktāl Parlamenta un Padomes 2011. gada 16. februāra Regula Nr. 211/2011 par pilsoņu iniciatīvu (turpmāk – Regula Nr. 211/2011) nenosaka citādi,[14] un tie ir tikai četri panti, kuros minēts, kā vākt paziņojumus par

atbalstu EPI tiešsaistē (25.[1]–25.[4] pants). Protams, vairāk informācijas var iegūt *Cert.lv* mājaslapā,[15] tomēr, lai to tur meklētu, sākumā ir jābūt zināmam, ka šāds EPI instruments vispār pastāv. Tāpat norādāms, ka minētais likums nav grozīts, lai gan kopš 2020. gada 1. janvāra jāpiemēro Eiropas Parlamenta un Padomes 2019. gada 17. aprīļa Regula Nr. 2019/788 par Eiropas pilsoņu iniciatīvu (turpmāk – Regula Nr. 2019/788), nevis Regula Nr. 211/2011.

Raksta turpinājumā autore lasītāju iepazīstinās, pirmkārt, ar to, kas ir EPI un kāda ir šīs iniciatīvas pievienotā vērtība, otrkārt, Komisijas pieeju un lomu EPI reģistrēšanas procesā, un, treškārt, jaunāko Eiropas Savienības Tiesas – Vispārējās tiesas un Tiesas – judikatūru, ņemot vērā, ka šajā judikatūrā ietvertas galvenās Eiropas Savienības Tiesas atziņas jau no iepriekš izskatītām lietām. Tāpat tiks apskatīts arī viens no izplatītākajiem Komisijas atteikumiem EPI reģistrācijai, t.i., pilsoņu ierosinājums ir ārpus Komisijas pilnvarām iesniegt Savienības tiesību akta priekšlikumu.

Piemēram, šāds atteikuma pamats norādīts tādām iniciatīvām kā *Stop Brexit*,[16] *Ethics for Animals and Kids*,[17] *EU wide referendum whether the European Citizens want the United Kingdom to remain or to leave!*,[18] *Right to Lifelong Care: Leading a life of dignity and independence is a fundamental right!*[19] u.c. Tomēr, vai vienmēr EPI ir ārpus Komisijas pilnvarām un vai Komisija rīkojas atbilstoši labas pārvaldības principam, tādējādi veicinot Savienības pilsoņu dalību Savienības demokrātiskajā iekārtā? Apsvērumi un atbildes uz šiem jautājumiem vienlaikus ar vispārēju skaidrojamu par EPI lasītājam tiek piedāvātas raksta turpinājumā.

Kas ir EPI?

1. EPI vēsture un būtība īsumā

Lai izprastu, kas ir EPI, jāielūkojas šīs iniciatīvas vēsturē. Sākotnējā iecere EPI ieviest ar Līgumu par Konstitūciju Eiropai (I-47. panta 4. punkts)[20] izrādījās neveiksmīga, jo minētais līgums nestājās spēkā un tika aizstāts ar Lisabonas līgumu,[21] ar ko grozīja Līgumu par Eiropas Savienību (turpmāk – LES) un Eiropas Kopienas dibināšanas līgumu.